

Biró Lajos leveleiből.

I. Chyzer Kornél miniszteri tanácsoshoz.

Simbang, Finschhafenél (Új-Guinea), 1898. augusztus 18.

Méltóságos Uram!

Többi jó gyermeke közt van egy rossz fia, a ki folyvást keseríti, tessék elhinni, nem készakarva. Tele vagyok én jóakarattal, de gyarlóságom legjobb szándékaimat is úgy fordítja, hogy valami rossz lesz belőle. Ime én is elindultam a jó úton, kezdtem írni szorgalmasan, úgy hogy megdicsért még a kedves neje is, kitől pedig mindig, mindig legjobban félttem, mert az én egyetlen és legfőbb bírónak, a saját lelkiismeretemnek a szava nem fájt erősebben, mint az ő jóakarató szelid intései. »Há nem azért jó ember Biró!« ez volt

mindig a vége. Meglátta, hogy megint csak igaza lesz.

Azzal a jó szándékkal mentem el innen, hogy majd mennyi mindent írok meg onnan, hol gyakrabban fordul meg a posta! Az elsővel csak a küldeményt indítottam útnak, a levél elmaradt, azután már mentegedőzni kellett volna, s végre rávitt az ördög arra a gondolatra, hogy nekem, mint igazi újguineánusnak, nem is illik holmi Singaporeból, Bataviából levelezni.

Szokatlan korán és váratlanul lep meg a hajó érkezése. Legközelebb részletesen. — Bocsánat!

II. Szalay Imre múzeumi igazgatóhoz.

Kelt mint előbb.

Méltóságos Uram!

Épen csak egy piczi számban van a hiba, ott a levelem fején, s akkor minden rendben lenne. Hogy 8-as helyett nem 7-es áll az évszámban. Akkor kellett volna ennek a levélnek íródnia.

Bajos volna megokolni hosszas hallgatásomat; de ha Méltóságod csak egyetlenegy napot töltene itt köztünk, látna és hallana bennünket, kik itt vagyunk, szó nélkül megértené. Igazán, ha a Mindenható úgy bekötött szemmel ide markolna közibünk, szó nélkül vihetné akármelyikünket a Lipótmezőre; sok egészségesebb embert tartanak ott őrizet

alatt. A németek »Tropenkoller«-nek nevezik ezt a betegséget, a mi itt a mi megviselt idegzetünket megtámadja s mindenkin más-más különleges rögeszme formájában nyilatkozik. Mindenki meglátja a másikon; a magát legfeljebb csak akkor veszi észre, ha tülesett rajta, azaz, hogy csak más formát kapott helyette. Az enyémet megvallani is restellem, mert jól kinevetnének érte, de én azelőtt nagyon is komolyan vettem. Bizony megérdemeltem, hogy veszett híremet keltsék.

Számítottam rá, hogy Új-Guineából elmenve, újra elővesz a láz, mert az az

általános tapasztalat, hogy egy idő múlva még egyszer visszatér, akár ha tél idején utazik is az ember Európába, de mégse számítottam olyan rossz formájára. Tulajdonképpen azzal rontottam el, hogy nagy búzgósággal madarászni kezdvén, a Singapore szigeten beletévedtem egy mangrove-mocsárba, s benne lábolva, egy pár záport kaptam a nyakamba és egész napi gyaloglás után kimerülve jutottam este haza. Próbált ugyan egy angol orvos után a másik kivenni belőle, de azt kellett látnom, hogy ezeknek fogalmuk sincs a mi lázainkról, csak tizedrész grammokban merték adni a chinint nekem, a ki szokva vagyok kétgrammonként nyeldelni e nemes eledelt. Azután az idegesség fokozódásával, a mint észre vettem, hogy irogatok, persze ezt okolta s eltiltott tőle. Úgy tettem, mint az a beteg, ki köszvényes lába helyett az egészséget dörzsöltette az orvossal. A másolás nem munka gondolám és csináltam magamnak jegyzeteket Új-Guinea faunájáról, nem lefordítva, hanem angol, olasz, francia, német vagy latin szövegével, a hogy találtam. Mikor erre is rájött, akkor csak éjjelenként csinálhattam és nappal segítettem csodálkozni az én angolomnak, hogy nem gyógyulok.

Szerencsémre otthon nem divatos az efféle állapot és Méltóságodnak gondja volt reám s a konzulnál utalványozott számomra jókora összeget. Nagyon szépen köszönöm, nagyon jó hasznát vettem. Szükséget nem szenvedtem ugyan pénzben, bevásárlásaimat is fedezhettem, de az a jó haszna volt, hogy singaporei dollárokbán kaptam, s nem kellett átváltanom az újguineai pénzt, a minek olyan rossz kurzusa van, hogy 10 egész 18 perczentig veszünk vele.

A szerencsétlen újguineai postával és újguineai pénzzel mindig bajunk akad. Itt egymás közt jó pénz ugyan, de itt is szívesebben veszi mindenki a dollárt,

mert a Singaporeban való fizetésnél devalválódik. Pedig nekünk az az egyetlen piacunk. A dollár is rossz pénz Singaporeból kifelé.

Stephansorton keresztül jövet hallottam, hogy három utalvány van ott részemre, de most nem fizethetik ki. Magam nem láttam, mert a póstahivatalnok a hajóra ment, mikor én a parton voltam, csak annyit hallottam útközben tőle, hogy egyik »a reklamált pénz«, kettő pedig a múzeumtól jött; mennyi, arra nem emlékezett. A reklamált pénz csak a Természettudományi Társulat 200 frtja lehet.

Simbang, a hol most vagyok, a hajdani főtelepnek, Finschhafennek a közelében van. Az egyetlen európai lakás a misszió háza, 3 hittérítővel; ott lakom most; csupán 90 márka a fizetségem, de olyan is az ellátás; hétszámra délben este egyforma az étlap: yam és sózott hús. De az a legcsábítóbb, hogy van még egy telepök fenn a 800—900 m magas Sattelbergen, ott jutok hegyekhez először Új-Guineában; még nem voltam ott. Hoztam Jávából mind a két bokámon egy-egy rossz sebet, a mi nem akar begyógyulni; hétszámra nem voltam ki a házból, csak a meddig papucsban lehet; az eső is éjjel-nappal szakad, pedig most vagyunk csak a kezdetén. Még egy misszió-telep van egy távolabbi kis korallszigeten; Tamia neve; lakói itt hires kereskedők és iparúzők; de oda nem megyek, mert ott csak ethnológikákat gyűjthetnék, az pedig nem ajánlatos. Szerencsére a jambim-ok hoztak eddig sok kigyót, békát; azokból feladtam most a hajóra három vasbödönnel.

Most, hogy nem járok ki az erdőbe, egészségem is kitünő; alig két hetenként kapok egyszer lázat.

A küldött puska kitünő és pompásan lő; először Singaporeban próbáltam meg, de a mocsárbeli expedíció után

pihentetni kellett; itt Simbangban lőttem vele néhányszor a ház közelében; tulajdonképeni fölszentelése a Sattelbergen lesz a német császárné paradicsommadarára, a miből már van ugyan három, két öreg hím meg egy fiatal, de azokat a »Fritzi« hívta le,* nem is magam lőttem. Stephansortnál nem használhattam még, mert a telep körül ólalkodó bukák épen minden áron még egy puskát igyekeztek szerezni s kár lett volna nekik.

A spiritus teljesen jól érkezett meg, de még mindig felbontatlan; nem volt edényem, a mibe lehúzzam. Most várom a holnapi hajóval a Stephansortban hátrahagyott holmik közt; ezeket nem hozhattam egyszerre, mert 30 ládával jöttem Singaporeból, s még azt se tudtuk itt a hajóról egyszerre a partra hozni; a többi még egyszer megjárja Singaporét.

Végre megkaptam a Musauem Senkenbergianum sokat reklamált ajándékformolját is, épen Singaporeba utazásom előtt. Azt is most várom Stephansortból.

A pipákat és virginiákat nagyon szépen köszönöm. Még tartanak és tartani fognak sokáig, mert csak ünnepnapokon kerülnek elő. Sátoros ünnepeken (mikor

* A Rosonowsky Frigyes-től kapott puskát nevezi így.
SZERK.

leveleket kapok) újra gyűjtök rá, kisebb ünnepeken (mikor a régebbieket újra előveszem), akkor a részek szivódnak el. Mert hajh! romlik a világ! most már egy is sok egyfolytában.

Nem kérek pénzt az idénre, kijövök azzal, a mi még van. Singaporeban olcsóbban voltam, mint Új-Guineában, azzal sokat megtakarítottam. Épen azért fényűzésre is telt: kirándultam Selanger kerületbe az ottani barlangokba. A barlangból való rovarok közül a legnagyobbak most mennek haza egy üvegben a simbangi kigyók közt, az apróbbakat még visszatartom, mert nem készíttettem el a hozzávaló leírást. Exotikus barlangokat úgy se sokat ismernek. Ott Kualatumpurban elővett a jobbik eszem: megírtam egy fél levelet; azután maradt minden a régiben, visszaestem a régi bajba.

A bajról jut eszembe az asszonynépesség. Hiszen csak a kellene még nekem, a mivel az én Dr. Fanzler Lajos tisztelt barátom jóakaratólag fenyeget, hogy egy szép asszonyt zúdítson ide a nyakamba. Magyarország legidegesebb asszonya a tizedik hatványra emelve szelid bárány volna ahhoz képest, a milyenné válnék itt ő rövid időn. Tíz emberevőtől nem ijednék úgy meg, a hogy ettől a gondolattól megrettentem.

III. Báró F e c h t i g I m r é - h e z .

Simbang, 1898. augusztus 18.

Méltóságos Báró úr!

Buitenzorgból junius közepén Új-Guineába visszaérkezve, találtam itt tavalyi szeptember 1-én kelt becses levelét, sok más visszatartott levél társaságában. Hanem a küldeményről* nem akartak tudni semmit. Félek tőle, hogy elvitte

* Báró F e c h t i g I . tagtársunk u. i. Birónak egy láda saját készítésű jó cognac-ot küldött volt.
SZERK.

az ördög, a ki itt is sört iszik és németül beszél.

Jó cognac itt bizony kitűnő orvosság, mert láz idején segít előhivni megmentőnket, a jóltevő izzadást.

Orvosságszámba jött azonban Méltóságod levele magában is, hogy szives figyelmével kitüntetett ismeretlen létemre. Ámbár hogy Méltóságod előtt teljesen ismeretlen maradtam, az egészen

az én hibám, mert Kecskemétről a Tiszánál vadászatva, Méltóságod vendégszerető háza nem volt ismeretlen előttem; oda utaltak a tiszapartiak mindannyiszor, ha a Tiszából kimosott mammutcsontokról, őseletekről tudakozódtam.

Most egyelőre vigasztal az a szives ígéret, hogy a küldeményt megismételni szándékozik. Nem hiszek ugyan lehetlenségekben, de azért az előbbi küldeményt is megreklamáltam.

Hosszas hallgatásom után nehéz ugyan újra belejönni a régi kerékvágásba, de érzem, hogy menni fog. Bizonyosan az tett engem beteggé, hogy elmentem Új-Guineából; elfogott a honvágy, vissza ide, az én vadembereim közé. Most más néphez jöttem, a jabim namalák (férfi) közé. Ezek se rosszabbak tamolékznál. Nem is az emberevő barna vadak a félelmetesek, hanem az embernevő fehér vadak.

Itt csak kevésben van részem, de azokkal is ki vagyok. Csak három miszcionárius van itt, s ezek a fejökbe vették, hogy engem megtérítenek. A napokban felszólított az egyik, hogy »a saját érdekemben« vegyek részt szorgalmasan az isteni tiszteletükön. A jámborok naponként tizenegyszer tisztelik az Uristent, hatszor évés előtt és után, meg reggel, délben, este, és még kétszer jabim nyelven. Én az hittem, dicséretet kapok tőlük, hogy ájtatosan imádkozom hatszor, sőt még hetedikyszer is, ha vacsora után elcsiphettek, s most azt kellett látnom, hogy a lelkem veszedelemben forog! Otthon a jó magyar ételekért nem kellett annyit hálálkodnom a jó

istennek, mint itt a hétszámra egyforma sótalan Boiled Beefért és táróért.

Igyekeztem kapacitálni, hogy nézze, hiszen más a hivatásunk, más a lelki szükségletünk. Egy hittérítő lelkének kövér eledelek szükségesek, de magamforma természetvizsgáló sovány lelki koszttal is eltengődik. Csak hagyjanak meg engemet az én szerény hivatásomnak, lám én se kívánom tőlük, hogy naponként tízszer madarászni-bogarászni menjenek.

Érzékenyen sértve érezték magokat, hogy én a kigyók és békák fojtogatásával merem összehasonlítani az ő magasztos hivatásukat.

Végre is abba a mentő fűszálba kapaszkodtam, hogy én kálomista vagyok. Ez a vallás nekem jobb. Mégis félek, hogy a jó békesség kedvéért utóljára is lutheránussá kell lennem! Pedig itt nincsen se sárgarépa, hogy a vágott dohányom közé rakjam, se kocsi, hogy az ülés közepébe ülhessek, de még csak túrós csusza sincs, hogy rámosolyoghatnék. Hát mi haszna?

A mi kicsiny országunk sokhitű volta talán arra jó, hogy megtanuljuk a vallási türelmet s ne zaklassuk egymást érte. A nagy világban jártamban-keltemben, bár csodálom angolnak, hollandnak, németnek messze tengerekre kiterjedő hatalmát, mindenütt csak azt látom, hogy csak egy okom van minden nap hálát adni az Uristennek: hogy magyarnak teremtett és tartott meg!

Méltóságodnak alázatos szolgálja

BIRÓ LAJOS.